

Дзеркальний коридор

Наталя Околітенко

Він більше не терпітиме — не може та й не хоче!

Мати поїхала влаштовуватися на шахти й як у воду канула; в хаті ані крихти, й родочі нічого ке дають, бо ж і самі, не мають, а їсти хочеться, й ноги стали неначе ватяні. Чи стачить сили вчинити як. надумав?..

Стачить! Бо ж мусить шукати матір, що загубилася в ткх шахтах, як голка в копиці сіна, а для цього потрібно сісти на пароплав і взяти щось у дорогу, головне ж — поїсти зараз; консервів, печива або ж іншого чогось, що водиться в сусідів. Він і кусневі черстового хліба радий, але сусіди вже три дні як поїхали на південь, й хліба у їхніх запасах не знайдеться.

Петько лежить на спині, накритий куфайкою та батьковими ватяними штанами під облупленою, закіптюженою каганцем стелею, Мати ходить до інших хати мазати, а на власну вже й не має снаги... В інших батьки або ж повернулися з війни або ж зі славою загинули, а в нього — зрадник. "Синку, чим я винен, що навіть застрелитися не зміг, бо від ран знепритомнів? Синку, що я пережив у тому концтаборі для полонених! Тікав два рази, мене вівчарками цькували, й вони виявилися до мене милосерднішими, аніж люди... Синку, прийде час — і в цьому місті соромитимуться того, що зі мною вчинили, а доти — вір мені!"

Він вірив, та інші не хотіли вірити. На нього показували пальцем однолітки, сини й дочки тих офіцерів, що повернулися з орденами, трофеями та правом на пайок, У їхніх дітей були німецькі костюмчики, бутерброди з американською шинкою і щось таке в довгих квітчастих коробочках, чому вік і назви не знав. Петько одвертався, коли вони діставали оте з коробочок, на колір таке салатове й рожеве, і вдавав, що воно його зовсім не цікавить, однак відмовитися від кисляку із грубим шматком хліба вже й не зміг. Більшість однокласників скривила губи на ту безплатну підгодівлю, а дев'ятеро взяли — їхні батьки не повернулися з війни, а двом налили ще й добавки: йому та переросткові Сашкові — дітям зрадників і ворогів народу. Звісно, і тут належало гордо відвернутися, як відвертався від квітчастеньких коробочок — іноземних дарунків, призначених синам та дочкам героїв, та він не спромігся, і — Господи! — як же з нього збиткувалися.

— Ум'яв дві пайки на дурняк? — сміялася класна красуня Інна, котра щодень міняла як не плаття; то стрічки.

Не слід, не слід було брати повторну пайку, та як же його стриматися, коли з учорашнього дня й ріски не мав у роті, — узяв, а тепер от лежить, немов гнила колода, знищений глумом ще більше, як голодом.

"Матінко рідна! І нащо ти віддала мене до школи, де вчаться офіцерські діти? Треба ж було туди, де вчаться діти таких, як оце ми з тобою..."

"Синку, та, друга школа, така обдерта — навіть дверей на класах не понавішувано,

а ця — справненька, перемонтована. Та й думала: в заслужених батьків..."

"Мамо, які вони недобрі, ті діти заслужених батьків... За що вони не злюбили мене, чи ж я їм чимось дошкулив?"

"Вже бачу, синку, твою біду... Та потерпи, бо скоро ми звідси виїдемо, ось маю листа від дядька Олексія: пише, що на тих шахтах можна влаштуватися чи прибиральницею, чи ще як..."

Уже влаштувалася! А може, все гаразд, то просто звістки від матері десь пропадають у дорозі, й не треба їхати, а треба набратися терпіння й чекати... Доки? На вулицю вдень краще не потикатися: душа в нього — не ящик на сміття, куди всім вільно кидати обгортковий папір та шкуринки від апельсинів... Стривайте ж! Ось поведеться їнні так, що вона споганіє виріши, і ніякі стрічки та платтячка не допоможуть, а він, навпаки, стане найдужчим та найкраснішм — він і тепер чи не найвищий у класі, а коли б ще поїсти...

Він таки ж мусить їсти, щоб здобутися на силу їхати шукати матір — печиво їсти, цукерки, м'ясні чи овочеві консерви... Узяв би для себе тільки хліб, та саме хліба в сусідів і не знайдеш: у загашниках лишилося щось рідкісне, дороге... Ї він його візьме! Красти не можна, красти — останнє діло, а з ним можна отак? Можна за те, що випив другу склянку кисляку, якої ніхто й не хотів? Як він голодний, то вже й сміятися?

Несподівано хвиля ненависті аж підкидає його в ліжку — до тих, хто називає батька зрадником, до Інки з її трофейними кофтинками, до вчительки, яка бере гостинці для дочки, а тому несправедлива і лає його навіть тоді, коли на перерві на нього накидаються битися аж четверо, бо ж їх підбурив генеральський синочок Валик. Коли б хоч троє, то вже й подужав би, або ж коли б мав чим поснідати, то й не дозволив би себе побити так, як позавчора. Побили — а в нього ж горе, а в нього ж мати не вертається з Донбасу, а в нього ж у хаті пуста, і всі те знають, та що з того... "Тепер і зовсім стане бандюгою, — сказала генеральша. — Треба нам усім написати куди треба, аби його забрали". А за що ж його забирати? За те, що допіру дав здачі її синочкові, коли ні з чого поліз із кулаками? А як — мав би витягувати перед ним руки по швах, ніби то командир його?

Це щоб людині — й не сміти оборонитися? Аж чотирьох своїх друзків покликав...

"І стану бандюгою! — вирішує Петько, — Стану! І пограбую вас: зберу в купу ваші смердючі трофейні лахи, обіллю гасом, підпалю й плюватиму в той вогонь, як я плюю на вас із вашим принесеним з війни багатством та пихою. Отак!"

Лють додає Петьхові сили, й він і незчувається, як починає робити те, що сто разів уявляв, лежачи під куфайкою; наморочиться голова, і часом він не може збагнути, чи справді діє, чи прокручує те в своїх думках... Ні, таки ж діє, бо дотик до металевої драбини проймає холодом.

І він здригається, і зводить голову, і напивається очима зоряного сяєва, і дається молоденькій грушці обсипати себе останнім листом: крихітні долоньки голублять його волосся, щоки, й та несподівана ласка вияснює розум, Що ж це він — тепер уркою стане? І вже не буде йому вороття у людський світ? Не буде, то й не буде, бо ж — ні до

кого вертатися, й нізвідки чекати допомоги: "Отак, — шепоче він до груші й до неба. Отак мені... йому до сліз хочеться молитися, однак стану свого він не розуміє, бо його вчать, що немає Бога, й тільки темні та дурні у нього вірять.

Деручись металевою драбинкою, Петько ніби провалюється в зоряний безмір, поринає в нього, як у купіль, і відчуття це не минає навіть тоді, коли гаком, загодя покладеним до кишені, повертає на вікні шпінгалет... Він — одне, його рука — інше.

Стулки розчахуються напрочуд легко, Петько перекидає ногу через підвіконня, вступає в кімнату, й вона зустрічає його запахом добробуту, який ще не встиг вивітритися за три дні.

Просто перед ним велике дзеркало, а в ньому місяць, що саме вплив із-за хмар, відбившись і в іншому дзеркалі, меншому, на протилежній стінці. "Нащо їм стільки дзеркал? — думає Петько. — Вони що — також трофейні? Це ж чим їх понавозили аж стільки — машиною?"

Повний місяць відбивається і раз, і двічі, й тричі, його холодне палахкотіння зусебіч оточує Петька, і він шукає серед примарних одблисків свого по-нічному чужого й через те моторошнуватого обличчя: мерзла ополонка скла, що перед ним, втягує його в себе, як вир, він пробує опиратися його шаленому кружелянню і, знесилившись, заплющує очі, Тієї ж миті мовби щось вибухає навколо хлопця, і води ночі зникаються над ним.

Отямившись від сліпучого світла, довго дивиться на лампочку в оранжевому абажурі, яка звисає зі стелі, — це ж що, у генеральський дім уже й електрику провели? А їм, то й ні, хоч живуть поряд, їм — як усім, коли ж те буде, невідомо. Однак хай вона згорить та електрика, щоб думати про неї, коли його застукано на гарячому, й треба тікати чи вибріхуватися, якось давати собі раду, а ні того ні того не хочеться, бо ж немає ні страху ані сорому — сама полегкість. Радісна полегкість від того, що таки ж спромігся на задумане, і не лежить уже, немов гнила колода під дрантям, і ніколи не лежатиме, хоч би там що з ним сталося. Петько гордо зводить голову навстріч невідворотному.

Але ж хто це застав його? Не Валиків батько — маленький пухколикий генерал, — і не мати: накучерявлена жінка, від якої за верству пахтять парфумами, а зовсім не схожий на тих, хто тут буває, чоловік із буйним сивим волоссям та чорними бровами. І промовля він таке, що Петько не йме віри власним вухам.

— Ну от і добре, що ти сюди прийшов, — каже чоловік, — Мені тут було так самотньо, я милувався місяцем за вікном, а в цьому містечку могили моїх пращурів, і я давно збирався посадити на бабусиній могилі кущик "розбитого серця". Вона так любила ці квіти! Шкода — ніде не можу їх дістати.

— А ми вже посадили, — відповів Петько. — На бабусину могилу і "розбите серце". Тільки і був один, а другого немає. Хіба що розростеться до весни.

— Тоді й поділитесь зі мною, А зараз ми разом повечереємо, вечеря скромна, але на двох нам стачить, ще й лишиться. Допомагай!

Чоловік розстібує свій великий портфель і дістає звідти хлібину та кілька бляшанок з консервами — розкриває дві. Петько не змушує себе просити: їсть багато, по-діловому

— ще б пак йому не їсти! — а з ним і той чоловік. Неймовірну свою вечерю вони запивають справжнісіньким ситром — по черзі, з однієї пляшки, а на завершення з'являється нагода роздивитися, що ж воно лежить у тих квітчастеньких коробочках — салатове й рожеве, з коричневою шкуринкою.

— Їж, їж, — припрошує чоловік, — Це тістечка. Солодке тобі потрібне, а мені вже й ні, бо ж я почав товстіти.

— Товстіти? — дивується Петько. — Хіба в наш час є з чого розтовстіти? Це тільки Валиків татусь...

Він похоплюється, що ненароком може зачепити доброго родича несимпатичних сусідів, і квапливо додає:

— На те він генерал заслужений!

Нічого того не завваживши, сивоголовий чоловік каже:

— Покажи мені свою долоню. О Боже, коли ти її востаннє мив? А, то пусте, й так ворожити можна.

— Ворожити? Як баба Ольга? На решеті? На воді, — сміється Г'петько, певний, що чоловік жартує: ну хто б це із хоч трохи грамотних людей повірив у такі дурниці?

А цей же, з усього видно, грамотний!

— По руці, — серйозно каже чоловік.

— Як це? А, знаю, — так, як заїжджа циганка. До неї всі наші дівчата перебігали, і вона їх дурила як хотіла.

— А я тебе не одурю. Бачиш пю лінію? Ти багато страждатимеш. Страждати належить усім людям, але одні вміють робити зі своїх бід порадишників та помічників, а інші — ні. Ти вмітимеш, а тому всі твої страждання принесуть тобі багато мудрості, ти їх успішно здолаєш, і матимеш від того стільки радості, що її і близько не матимуть ті, що обережні й живуть тільки для себе. Ти будеш щедро винагороджений: здоров'ям, буянням сил, любов'ю. Авжеж, ти будеш дуже щасливий, бо щастям своїм ділитимешся, як хлібом, і в тебе його ніколи не убуватиме.

— Страждатиму — і водночас буду щасливий? Як це?

— А ось побачиш, як. Та в мене лишилося обмаль часу, і тобі пора вертатися додому. Візьми цю їжу. Її небагато, але для матері лишиться.

— Вона повернеться?

— Аякже!

Чоловік хутко складає все в пакет, підводить Петька до вікна, турботливо стежить, як він спускається драбиною, потім подає йому зверху клуночок, і яскраво освітлений чотирикутник враз гасне, і білий силует розпливається на шибці — людина то чи місячні одблиски, вже й не сказати.

— Хто ж то був? — думає Петько вранці. — Хтось із Баликових родичів, а хто ж іще? Добрий який... Трапляється ж таке на світі!

І було йому тепло в грудях і того дня, і другого, а Валиків будинок стояв пустою, і ні в кого було розпитатися, хто ж до нього навідувався. Повернулася мати, і вони хутко почали пакуватися з дороги; незабаром сонний черговий, присвічуючи їм "летючою

мишою", допоміг їм повантажитися на маленький пароплав; і було тихо-тихо, і жоден вогник не сяйнув для них у рідному містечку, лише відбиток місяця гойдався на воді.

"І все-таки я сюди приїду, — подумав Петько, ховаючи від матері несподівані сльози. — Виросту великий і приїду".

— О Господи! І знов це чортеня тут шастає, — вигукнула прибиральниця. — Не інакше, як намірилося щось украсти. Марія! Скоро зачинятимем? Ану, геть звідси!

Якраз у цей час Петро Десняк переступив поріг магазину.

— І нащо ж так? — озвався він до прибиральниці. — Вам же ще годину працювати.

— Та я не вам, а тому он байстрюкові... Батько п'яничка, а діти ростуть, як бур'яни.

— А цей хлопчик прийшов зі мною. Будь ласка, не ображайте мого молодого друга, а дайте краще он ту коробку із заварними тістечками й одну хлібину.

— З вами, то й з вами, мені що...

Дитяча ручка — немов холодний осінній листок. Десняк підводить хлопчину до неонові лампи і, піднісши його долоню до світла, каже:

— Я тобі поворожу...

— Таке... Хіба ти циган?

— Не циган, а все як є скажу. Тобі зараз дуже важко, в тебе двійки з математики, та й учитель фізики не дуже тобою задоволений. А батько в тебе поводить не зовсім... а маленька сестричка хвора; їй хочеться смачненького, а в матері не стає грошей.

— У мене двійки з хімії, а з математики четвірки, — відповідає хлопчик, одвертаючись з підкресленою байдужістю, проте Десняка це не зупиняє.

Він розтуляє власну долоню й веде далі:

— Глянь сюди! Бачиш цю лінію? Вона означає, що я допоможу тобі ліквідувати всі негаразди у навчанні, й ти матимеш самі п'ятірки. Ти ж здібний! Треба лиш навчитися робити з власних труднощів надійних помічників, і тоді смуток у твоєму житті обернеться на радість.

— Як це?

— Побачиш сам. А твоя сестричка матиме тістечка. Ходімо, я покажу тобі, де живу, бо ж завтра після уроків ти неодмінно прийдеш до мене. Так написано в тебе на руці... Еге ж, прийдеш?

Хлопець усе ще ховає очі, але його долонька твердне в Десняковій руці.

— Я знаю, де ви живете. І знаю, хто ви. Ви той, хто дав гроші на операцію сліпому хлопчику, й він став зрячий і тепер навчається у нашій школі. Це ви подарували книжки та іграшки малій Оксані, в якої розбився на машині батько. У вас удома є камінь, що впав із неба: ви мені його покажете?

— Я покажу тобі усе, що в мене є. Прийдеш?

— Прийду. Спасибі вам! Я справді буду добре вчитися. Я здібний!

Вони вже мовчки доходять разом кінця кварталу, потім Десняк простягує хлопчині коробку з тістечками, і, притиснувши її до грудей, той одразу зривається на біг — підстрибом, як бігають усі зніжковілі від несподіваної радості діти.

А Петро Десняк, як це завжди буває з ним у таких випадках, сякається в носовичок,

ховаючи від себе сльози зворушення. Ну де це бачено? П'ятий десяток розміняв, усіляке бачив — і через кожну дрібницю стільки хвилювань. Нащо? Адже цьому зацькованому горобеняті треба зовсім небагато: трохи консультацій з хімії, трохи щирої дружби, трохи поживи для уяви — і воно стане на крило. Нащо ця збуреність, ця потреба розчинитися в чужому житті, болюча й солодка водночас? Для чого відповідати душевним максимумом на поклик будь-якої біди — чи то скривджена дитина, чи покинутий пес? Для чого не спати ночей? Нічого ж невичерпного не буває, рано чи пізно, а стомиться і його душа...

Так він умовляв себе, а все одно не заснув уночі: ходив по кімнаті й малював собі картини майбутнього життя цього хлопчика, який, звичайно ж, зросте в чудову і талановиту людину, й радів, що їхні дороги перетнулися, і через те все склалося як треба. Страшно подумати, як усе могло б повернутися, коли б цього не сталося.

Він кружляв по кімнаті радісний та бадьорий, ніби не лишився позаду робочий день і не чекав робочий день попереду, і погляд його впав на велике дзеркало, що висіло на стіні, а в ньому він побачив інше дзеркало, маленьке, випадком забуте на книжковій полиці. "Ого! — подумав він. — У мене утворився дзеркальний коридор... Це ж що я в ньому побачу — своє майбутнє чи своє минуле?"

Місяць світив крізь не запнуту шторою шибку просто з-за плеча, й Петро Десняк не знаходив себе серед відбитого сяєва — мацав власне обличчя, ловив його у дзеркалі руками, як дитина ловить сонячний зайчик, та спіймати не міг. І він стиха засміявся, а, втомившись, надовго заплющив очі; розплющившись, побачив перед собою два обличчя. Одне було хлоп'яче, набурмосене, з припухлими очима, а друге належало літній жінці, що мала буйні сиві кучері та густі чорні брови. Дороге, незабутнє обличчя, солодка загадка його важкого отроцтва... Дзеркальні відбитки чіткішали, наливалися плоттю, дихали на нього живим теплом, і раптом він аж скрикнув, пройнятий здогадом; тієї миті два обличчя злилися в одне, й Петро Десняк побачив себе звичного — сорокадвохрічного чоловіка, що не спить від ніжності до чужої дитини.

Солодка загадка його отроцтва — то ж він і є: майбутній, він знайшов себе минулого в чужому домі, аби не дати собі самому зірватися у прірву; звершений, він прибрав з власної дороги те, що не дало б йому звершитися. Так от чому, виходить, отак потужно випромінює його душа: не лише вперед, а й назад летять її імпульси, не лише прийдешнє, а й минуле спроможна творити вона, те, що вже лишилося позаду. Йому дано любити й страждати для того, щоб його воля на плутаних життєвих стежках будувала причинно-наслідкові зв'язки. В цьому зміст його безсонних ночей — тих, що були, і тих, що будуть.

Втомлений своїм раптовим осяянням, збентежений тим, що зазирнув у заборонене, Петро Десняк сховав до шухляди маленьке дзеркало і, всміхнувшись, подумав: "А кущ "розбитого серця" на бабиній могилі, мабуть, розрісся".